

Bir Sisifos Hikayesi? Türkiye ile PKK Arasında Barış Görüşmelerine Yeniden Başlamak

Kriz Grubu Avrupa Brifingi N°77
İstanbul/Brüksel, 17 Aralık 2015

I. Genel Bakış

Son yirmi yılın en ölümcül şiddet sarmalına hapsolan Türkiye Devleti ve Kürdistan İşçi Partisi (PKK), barış görüşmelerine derhal yeniden başlamalı. 2.5 yıl süren ve Temmuz 2015'te sona eren ateşkes boyunca yürütülen görüşmelerde elde edilen kazanımlar, hem Kürt sorununun eskiden olduğu gibi askerî tedbirlerle çözülmesi tercihi hem de siyasî iç kutuplaşma nedeni ile kaybedildi. Suriye'deki savaşın Türkiye'ye etkileri de bu durumu körükledi. Güneydoğudaki kentsel yerleşim yerlerinde Temmuz ayından bu yana yaşanan kanlı çatışmaların, sorunun gidişatına verdiği yeni ivmenin neticesini kestirmek mümkün görünmüyor. Barışın temin edilememesi 550'den fazla kişinin yaşamına mal oldu. Bunların arasında, 28 Kasım'da öldürülen saygın insan hakları avukatı ve Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi de dâhil olmak üzere 150'ye yakın sivil bulunuyor. Şu anda Türkiye, kritik bir tercihle karşı karşıya: PKK'ya karşı yürüttüğü askerî stratejiyi uzun süreceği ve istenen sonucu getirmeyeceği kesin olan bir mücadele ile devam ettirmek veya barış görüşmelerine yeniden başlamak. Ancak, devlet hangi yolu seçerse seçsin, Kürt sorununun kapsamlı şekilde çözülmesi için Kürt haklarına dair uzun yıllardır dile getirilen taleplerin ele alınması gerekiyor.

1 Kasım seçimlerinden sonra yeni hükümetin kurulmasıyla beraber, belirgin bir görev dağılımı bulunmadan, farklı zamanlarda farklı aktörler tarafından temsil edilen Kürt hareketi [parlamentoda yer alan yasal oluşum yani Halkların Demokratik Partisi (HDP), yasadışı PKK ve onun cezaevindeki önderi Abdullah Öcalan] ile Ankara arasındaki güvensizlik sarmalını tersine çevirmenin zamanı artık geldi.

Türkiye Devleti ile PKK arasında çatışmanın yeniden başlaması, eylemlerinde şiddet ve aşırıcılığı benimsemiş olan İslâm Devleti'nin (İŞİD) işine yarıyor. Ankara, PKK'nın bir uzantısı olan Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) Suriye'de İŞİD'e karşı kazanımlarını Türkiye'nin güney sınırına bitişik bir kara koridoruna dönüştürmesinden endişe ediyor. Bu tehdit algısı, zaman zaman Ankara'nın İŞİD'e karşı mücadeleye odaklanmasını engelliyor. 10 Ekim'de Ankara'da bir barış mitingi için toplananları hedef alan ülke tarihinin en kanlı bombalı saldırısı da dahil olmak üzere, Mayıs ayından bu yana, Türkiye'deki Kürt hareketi aktivistlerini hedef alan ve İŞİD tarafından düzenlendiği iddia edilen dört saldırı, devletin kendilerini korumadığına dair Kürtler arasındaki algıyı iyice pekiştirdi. Bu olaylar ile ilgili tartışmalar, Ankara'nın ülke içinde İŞİD'e karşı olan operasyon ve baskılarını genişletmesi gerektiğini

gösteriyor. IŞİD bağlantılı olduğu düşünülen saldırılar yalnızca Türkler ve Kürtler arasındaki ayrışmaya değil, mezhepsel ve kültürel diğer fay hatlarında da kırılmalara yol açıyor. Eğer bu ayrışmanın önüne geçilmez ise Türkiye'nin zaten kırılğan olan toplumsal bütünlüğü daha da zedelenebilir.

Yeni hükûmet, Öcalan ile görüşmelere yeniden başlamayacağını açıkladı. Hükûmetin stratejisi, yakın zamanda kentsel bölgelerde güçlenen PKK bağlantılı kent yapılanmaları yok edilinceye kadar askeri mücadeleye odaklanmak. Öte yandan, Kürt hareketi ve özellikle onun yasal siyasî temsilcisi HDP ile teması asgarî düzeye indirerek, Kürt haklarına yönelik tek taraflı ve muğlak bir reform gündeminin hayata geçirilmesinin hedeflendiği de anlaşılıyor. Ancak, HDP'yi ve, partinin Kürt sorununu hukukî yoldan çözmeyi isteyen reform yanlısı tabanını dışlayan yaklaşımlar, Kürt milliyetçiliğini silahlı mücadele istikametine daha fazla itme riskini taşıyor.

Otuz yıldır kesintilerle süren kanlı çatışmalardan sonra, iki taraf da askerî mücadelenin başarı getirmeyeceğinin farkında. Fakat ikisi de kazanımlarını azamî seviyeye çıkartmaya imkân verecek güçlü bir konumda olduklarına inanıyor. Taraflar Suriye düğümünün çözülmesini beklerken, ateşkes ve barış görüşmelerine dönmeden önce birbirlerinin elini zayıflatmaya çalışıyor. Oysa, her iki taraf da, Suriye'de süren çatışmaların yayılması riskini ve IŞİD tehdidini göz önünde bulundurarak yerleşim yerlerinde şiddete derhal son vermeli ve ateşkes koşulları üzerinde anlaşmalı.

Önünde seçimsiz bir dört yıl bulunan yeni hükûmet adem-i merkezîyetçilik ve anadilde eğitim dahil Kürt haklarına yönelik talepleri karşılayacak, yargı, siyasî partiler ve meclis içerisinde ilerletilebilecek somut bir reform gündemi sunmalı. Ayrıca, güven tesisi amacıyla, geçmişte yaşanmış ve halen yaşanmakta olan insan hakları ihlallerinin etkin biçimde soruşturulması sağlanmalı ve bu ihlallerin tekrarlanmaması için tüm önlemler alınmalı. PKK ve bölgedeki Kürt yetkililer, Türkiye kamuoyunda infiale yol açan ve ana akım siyasî parti temsilcilerinin söylemlerini sertleştiren özyönetim ilanlarına son vermeli.

Buna paralel olarak, hem militanların Türkiye'den çekilmesi hem de silah bırakanların Türkiye'ye geri dönüşü için af mekanizmasının hayata geçirilmesi ve topluma yeniden katılım koşullarının oluşturulması için PKK ile görüşmeler kaldığı yerden devam etmeli. Öcalan, PKK'nın diğer önemli isimlerini ve HDP'yi de içine alacak şekilde kurumsallaşmış müzakerelere ihtiyaç duyulduğunu ve bir izleme sisteminin kurulması gerektiğini vurgulamakta. Hükümetin bir yol haritası ve takvim etrafında şekillenen daha kurumsal bir sürece dair tutumunu açıkça ortaya koyması şart. Sorunun çözümüne yönelik dönem dönem gösterilen çabalar mitolojik karakter Sisifos'un bir kaya parçasını tepeye çıkarma gayretine benzememeli.

Türkiye'nin Batı'daki müttefiklerinin önceliği Suriye'deki kriz ve bu krizin bölgenin güvenliği için yarattığı tehdit ve yol açtığı mülteci sorunu. Ancak bu ülkeler Türkiye'de süratle kötüye giden çatışmanın getirdiği risklerin farkına varmalı ve çıkarları doğrultusunda Ankara'yı Kürt sorununa yaklaşımını gözden geçirmeye teşvik etmeli.

Öncelikle göç krizi gündemi ile toplanan Kasım zirvesinde, Türkiye ile Avrupa Birliği'nin (AB) ilişkilerinin canlandırılmasının yanı sıra siyasî ve malî işbirliğinin geliştirilmesi de karara bağlandı. Avrupa'ya Suriyeli mülteci akınının azaltılması, AB'ye seyahat etmek isteyen Türkiye vatandaşları lehine vize serbestliğinde ilerleme sağlanması, Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde yeni fasılların açılması da dahil olmak üzere bazı zorlu başlıklarda bir ivme yarattı. Bunlar olurken, PKK ile Türkiye arasındaki çatışmanın alevlenmesi, ABD öncülüğünde IŞİD'e karşı yürütülen koalisyonun mücadelesini zorlaştırmaya başladı. Bunun sebebi Türkiye'nin, PYD'nin askerî kanadı Halkın Koruma Birlikleri (YPG) ile işbirliği yapmayı reddetmesi. Ankara

ile PKK arasındaki barış görüşmelerinin yeniden başlaması, Ankara ile PYD arasında daha yapıcı ilişkiler için bazı parametreler sunabilir. Böylece Suriye ve Irak'ta IŞİD'e karşı daha etkin bir uluslararası mücadele yürütülebilir.

II. Sürecin Çöküşü

A. Barışı Konuşmak, Savaşa Hazırlanmak

2.5 yıl süren ateşkes süresince barış görüşmeleri ile eş zamanlı olarak, iki taraf da başarısızlık ihtimaline karşı savaş hazırlığı yaptı. Temmuz 2015'e gelindiğinde şiddete dönüş için uygun ortam zaten hazırdu.¹

Şubat 2013'te Öcalan'ın ateşkes çağrısı yapmasından ve sınırlı sayıda PKK militanın Türkiye'den çekilmesinden bir ay önce PKK yanlısı medya, Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi'nin (YDG-H) kurulduğunu duyurdu.² YDG-H, hızla, gençlerden oluşan silahlı bir şehirli milis yapısına dönüştü. Bu yapı güneydoğunun pek çok şehrinde güvenlik güçleri ile türlü sokak çatışmalarına girdi. 2015 yazından bu yana şehirlerdeki çatışmaya sokak sokak yaşanan bu silahlı çarpışmalar damgasını vurdu; YDG-H hendekler kazdı, barikatlar kurdu ve polisi "özerk" il ve ilçelere sokmamaya çalıştı. PKK, hızla büyüyen ve kendisi ile yakın bağların varlığına dair güçlü emareler bulunan bu oluşumu kontrol etmediğini ve ona yardım vermediğini ileri sürse de "davasını" desteklediğini açıkça belirtiyor.³ Tüm bunlar olurken, Türkiye tarafında ordu son derece korunaklı kalekollar ve barajlar – ki PKK bu barajların örgütün tedarik yollarını kesmeyi amaçladığını iddia etmekte⁴ – inşa etti ve konumunu sağlamlaştırdı.

Baştan beri, Türkiye güvenlik bürokrasisi, siyasetçilerin yürüttüğü çözüm süreci konusunda ikna olmamıştı.⁵ 2014'te askerî yetkililer, PKK'ya karşı güneydoğuda

¹ Kriz Grubu, Türkiye Devleti ile PKK arasındaki çözüm müzakerelerine dair 2011'den bu yana beş rapor yayınladı: Kriz Grubu Avrupa Raporları N°213, *Türkiye: PKK'nın Silahlı Mücadelesine Son Vermek*, 20 Eylül 2011; 219, *Türkiye: Kürt Sorununun Çözümü ve PKK*, 11 Eylül 2012; 222, *Türkiye'nin Kürt Çıkması: Diyarbakır'ın Yeri*, 30 Kasım 2012; 227, *"Kurt" Diye Bağlamak: Türklerin Endişeleri Kürt Açılımına Engel Olmamalı*, 7 Ekim 2013; ve 234, *Türkiye ve PKK: Çözüm Sürecini Kurtarmak*, 6 Kasım 2014.

² "YDG-H Çatı Örgütü İlan Edildi", Sterk TV, 24 Şubat 2013. <http://tr.sterk.tv/2716-idgh-cat-orgutu-ilan-edildi.html>. İlk yerel birimlerinin Mart-Nisan 2013'te kurulduğu anlaşılıyor. Diyarbakır'ın bir kenar mahallesindeki kuruluş törenini Temmuz 2013'te internette yayınlanan bir video kaydında izlemek mümkün. Diğer şehirlerdeki YDG-H örgütlenmeleri de yine video kayıtlarıyla aynı yıl içinde duyuruldu. www.youtube.com/watch?v=T5kfXGRCsU.

³ 30 Kasım 2015 tarihinde BBC Türkçe servisine verdiği bir mülakatta PKK liderlerinden Cemil Bayık, YDG-H ile bağları olduğunu reddediyor: "Bir gençlik örgütüdür; PKK falan değildir". Ancak eski üyeleri, örgütü kurulmasına PKK'nın önyak olduğunu söylüyorlar. O dönemde farklı bir görevde bulunan Kriz Grubu'ndan bir araştırmacının edindiği bilgiye göre, yoğun çatışmalara sahne olan Cizre'de yerel YDG-H milislerini, nizami PKK militanları takviye etmekteydi. Aralık 2012'de YDG-H'nin kurulmasından yalnızca birkaç ay önce Kürdistan Topluluklar Birliği'nin (KCK) lideri Murat Karayılan, bir kongreyi değerlendirirken "[Kürt] gençlere büyük bir sorumluluk düştüğünü" belirtiyor ve iktidardaki partinin (AKP) güneydoğudaki politikalarına karşı koymak için bir "gençlik devrimi" çağrısı yapıyordu. "YDG-H Amed Kürt Gençliği", 30 Aralık 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=Edep5-dgj94>.

⁴ "Geçtiğimiz üç yıl içinde Türkiye devleti, [güvenliğini] on kat arttırdı. Bunun temel mantığı, Kürtlerin [çözüm sürecinde] ortaya çıkan fırsatları kullanmalarını önlemektir. Bu nedenle Türkiye, Kürtlerin bu tür fırsatları kullanmalarını önlemek için barajlar inşa etmek istedi". Kriz Grubu'na verilen mülakat, Nilüfer Koç, KNK Eşbaşkanı, Berlin, 22 Eylül 2015.

⁵ Kriz Grubu'na verilen mülakat, Türkiye güvenlik bürokrati, Ankara, 17 Kasım 2015.

290 operasyon talebinde bulundu; ancak hükûmet kendi tâbiri ile, sürece zarar vermemek amacıyla, bu operasyon taleplerinin yalnızca sekizine onay verdi.⁶ PKK'ya eleştirel yaklaşan Diyarbakır'daki bir insan hakları savunucusu, bu durumu "hükûmet, güneydoğuyu PKK'ya bıraktı" diye tanımlıyordu. "PKK'nın gençlik örgütlenmesinin bölgede kurulmaya başlandığı biliniyordu".⁷

Eylül 2014'te Ankara'nın Suriyeli Kürtlerin askerî yardım ihtiyacına geç cevap vermesi, Türkiye ile PKK arasındaki çatışma açısından bir dönüm noktası oldu. Suriye'nin sınır kasabası Kobani'yi IŞİD militanları kuşatınca, Türkiye'nin dört bir yanından Kürtler kentin Kürt savunucularının yardımına koşmak istedi. Hükûmet, bu kişilerin geçişini engelleyerek Kürt hareketi mensuplarını öfkelendirdi.⁸ 6-8 Ekim'de Kürt çoğunluğun yaşadığı illerde hükûmete karşı protestolar düzenlendi. 50 kişi hayatını kaybetti.⁹ Sonunda hükûmet, Kuzey Irak'tan peşmergelerin Suriye'ye geçişine yeşil ışık yaktı. PYD'nin askerî kanadı olan YPG, 26 Ocak 2015'te Kobani'yi kurtardığını ilan etti. Ne var ki, hem Suriye'de PKK yanlısı Kürtlerin ilerlemesi hem de Kürtler arasında sınırları aşan dayanışmanın güçlenmesi, Ankara'nın endişelerini arttırdı. Güneydoğuda güvenlik önlemleri sıkılaştı. Bu durum, iktidar partisi AKP ile HDP arasında derinleşen husumeti belirginleştirdi. Seçimler yaklaştıkça iki partinin Kürt oylarını kazanmaya yönelik rekabeti de iyice arttı.

Ordu ve hükûmet, 900 kilometre uzunluğundaki Suriye sınırı boyunca bir Kürt koridoru oluşması ihtimali nedeniyle endişe duyuyor¹⁰, PYD/YPG'nin Suriye'deki başarılarının, Türkiye'deki Kürtler arasından yeni militan devşirme ve ayrılıkçılığa verilen desteği ateşleme yönünde bir ivme yaratmasından endişe ediyor. Ankara, Kobani kuşatmasına geç cevabının nedenini, hem IŞİD'i hem de PKK'yı (ve Suriye kolu PYD'yi) terör örgütü olarak gördüğünü, aralarında ayırım yapmadığını belirterek açıkladı.¹¹ Bu süreçte, Ankara'nın IŞİD'i gizlice desteklediğine dair Kürt hareketinde gözlemlenen yaygın kanı daha da güçlendi ve hareketin hükûmete karşı yürüttüğü siyasî kampanyanın dayanak noktası haline geldi.

⁶ Yerel askerî kaynaklara dayandırılarak *Hürriyet* tarafından yayınlanan rakamlar. "Talep 290, izin 8", 19 Eylül 2015.

⁷ Kriz Grubu'na verilen mülakat, Diyarbakır, 16 Ekim 2015.

⁸ HDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş: "[Cumhurbaşkanı] Erdoğan, 'Suriye bizim iç meselemizdir' dedi. Suriye bizim iç meselemizse, Kobani'de yaşananlar bizim evimizin içinin meselesidir. Kobani'de katliam yapılırsa sorumlusu [uluslararası toplum] olacak. IŞİD'i bu halklara bela eden de sizlersiniz, sorumluluğunuz var. Ne Kobani'de Kürtleri, ne Türkmenleri, ne Arapları ne de Telafer'deki Türkleri asla bu katliam karşısında yalnız bırakamazsınız". "HDP Eşbaşkanı: Cezaevindeki PKK lideri katliam tehlikesine karşı müzakereyi hızlandırma yöntemini telkin ediyor", *Hürriyet*, 9 Ekim 2014.

⁹ Çatışmaların çoğu PKK yanlısı gruplar ile HüdaPar yanlısı gruplar arasında gerçekleşti. İslamcı Kürt partisi HüdaPar, genelde Türkiye'de Kürtçe konuşulan bölgelerde Hizbullah'ın siyaseten tekrar vücut bulmuş yapılanması olarak addediliyor. Bu yapılanma 1990'larda Türkiye devleti tarafından çok sayıda PKK destekçisini öldürmek için kullanılmıştı.

¹⁰ Türkiye, Suriye sınırının 98 kilometrelik bölümünün uçuşa yasaklanmasını ve mülteciler için güvenli bölge ilan edilmesini istiyor; Kürt yönetimi ise bunun PYD'nin yayılmasını önlemeye yönelik bir çaba olduğunu düşünüyor.

¹¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan: "[Kürt hareketi olarak] bir taraftan Kobani'yi ziyaret edeceksin, bir taraftan Türkiye sessiz diyeceksin. Peki Kobani'den gelenler kime sığınıyor? Türkiye kapılarını açıyor.... PKK terörünün içinde olanlar bunu sahiplenmeye çalışıyor. Bizim için IŞİD ne ise PKK da odur". "IŞİD ne ise PKK da odur", *Al Jazeera Türk*, 4 Ekim 2014.

B. “Kamu Güvenliği” Paradigmasına Dönüş

Kobani'nin ardından taraflar güvenlik stratejilerine yoğunlaştı. Son yirmi yıl içinde ilk kez Türk askerleri güneydoğudaki çeşitli şehirlere sevk edilirken şehirlerdeki genç YDG-H milisleri Şırnak'ın Cizre ve Diyarbakır'ın Sur ilçelerinde “özerlik” ilan ederek konumlarını daha da sağlamlaştırdı. Kobani protestoları ve güneydoğuda artan PKK/YDG-H faaliyetlerine yanıt olarak hükümet meclisten tartışmalı bir İç Güvenlik Kanunu geçirdi. Böylece polisin yetkileri, göstericileri gözaltına almaya ve protestolar sırasında ölümcül kuvvet kullanmaya cevaz verecek biçimde genişletildi. Meclisin Mart 2015'te onayladığı kanunla, illerde valilere ve ilçelerde kaymakamlara güvenlik ile ilgili konularda olağanüstü yetkiler verildi. Kürt hareketi, Ekim 2014'te Milli Güvenlik Kurulu'nun Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan başkanlığında aldığı

Legal görünüm altında illegal faaliyet yürüten illegal oluşumlar ile yürütülen mücadele kararlılıkla sürdürülecek ... ve terörle çok boyutlu mücadele kapsamında sürdürülen çözüm sürecinin oluşturduğu olumlu atmosferi ve huzur ortamını bozmaya yönelik provokatif olaylara karşı kamu düzeni ve güvenliğini koruma konusundaki kararlılık devam edecektir¹²

şeklindeki kararın sonuçlarından endişe duyduğunu da ayrıca açıkladı. İç Güvenlik Kanunu ile ilgili kutuplaşmış ve keskin bir tartışma sürerken ve karşılıklı güvensizlik artarken hükümet ve Kürt hareketi, süreci kurtarmak için son bir girişimde bulundu. 28 Şubat 2015'te “Dolmabahçe mutabakatı” olarak adlandırılan ve “müzakerelerin yürütüleceği ana ilkeleri ortaya koymayı” amaçlayan on maddelik ortak bildiriye kamuoyuna duyurdular.¹³ Taraflar, Dolmabahçe mutabakatı ile ilk kez, gizli yapılan görüşmelerin genel parametrelerini kamuoyuyla paylaştı.¹⁴ Sembolik öneme haiz bu mutabakat, somut bir yol haritası veya takvim ortaya koymadı, yalnızca asgarî müştereye yani çoğulcu bir yönetim yapısı hedefine işaret eden genel bir taahhüt olarak kaldı.

Sürecin yeniden canlanmasına yönelik umutları kısa süreliğine tekrar yeşerten mutabakat iki taraf için de acı bir reçeteye dönüştü. Duyurulmasından birkaç saat

¹² www.mgk.gov.tr/index.php/30-ekim-2014-tarihli-toplantı. “Güvenlik odaklı yaklaşıma dönüş, [terör örgütlerine karşı] etkin mücadele kararının alındığı 30 Ekim 2014 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısına dayanıyordu. İç güvenlik yasası ve diğer güvenlik önlemleri, bu kararın ardından geldi”. Kriz Grubu'na verilen mülakat, İdris Baluken, HDP Grup Başkanvekili, Diyarbakır milletvekili, Ankara, 18 Kasım 2015.

¹³ HDP Bingöl milletvekili Hişyar Özsoy'un “Orta Doğu'da Yeni bir Aktör: Kürtler – İstikrarsızlıktan Demokratikleşme Faktörüne Doğru” isimli Civaka Azad Konferansında yaptığı konuşma, Berlin, 23 Eylül 2015. Aynı gün *Hürriyet*'te (“Güvenlik yasası tartışmaları sürerken Kürt meselesinde barış çağrısı yapıldı”) yer alan Dolmabahçe mutabakatı maddeleri şunlardı: (1) demokratik siyasetin tanımı ve içeriği; (2) demokratik çözümün ulusal ve yerel boyutlarının tanımlanması; (3) özgür vatandaşlığın yasal ve demokratik güvenceleri; (4) demokratik siyasetin devlet ve toplumla ilişkisi ve bunun kurumsallaşmasına ilişkin başlıklar; (5) çözüm sürecinin sosyo-ekonomik boyutları; (6) çözüm sürecinde demokrasi güvenlik ilişkisinin kamu düzeni ve özgürlükleri koruyacak şekilde ele alınması; (7) kadın, kültür ve ekolojik sorunların yasal çözümleri ve güvenceleri; (8) kimlik kavramı ve tanınmasına dönük çoğulcu demokratik anlayışın geliştirilmesi; (9) demokratik cumhuriyet, ortak vatan, milletin demokratik ölçülerle tanımlanması, çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması; ve (10) bütün bu demokratik hamleleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasanın yazılması.

¹⁴ “Dolmabahçe mutabakatı bizim için çok önemli bir adımdı. İlk defa Kandil'le de uzlaşmış olan Öcalan'ın metni HDP'li milletvekilleriyle televizyonda okundu. Bu Türkiye için önemli bir adımdı”. Kriz Grubu'na verilen mülakat, Türkiye hükümet yetkilisi, Ankara, Kasım 2015.

sonra HDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş, bu mutabakatın Kürt hareketinin mücadelesi sonucunda ortaya çıktığını, ancak hükûmetin somut sonuçlar istiyorsa demokratikleşme ve özgürlükler konularında ilerleme kaydetmesi gerektiğini söyledi.¹⁵ 3 Mart'ta PKK'nın önemli isimlerinden Duran Kalkan, metnin "seçimlere kadar çatışmasızlık, eylemsizlik durumunun koşullarını" ortaya koyduğunu ve AKP'nin ana gündeminin seçimleri kazanmak olduğunu söyledi.¹⁶ Hükûmete göre, bu iki açıklama ile Kürtler süreç konusunda ciddi olmadıklarını göstermişlerdi.¹⁷ Taraflar birbirlerini görüşmeleri bir oyalama taktiği olarak kullanarak konularını güçlendirmeye çalışmakla suçladı.¹⁸

18 Mart'ta, hükûmet, çözüm sürecini takiple görevli bir izleme heyeti teşkiline dair görüşmeler yapılması konusunda uzlaşıldığını açıkladı. Kürt hareketi, heyette yer alacak isimlerin de belirlendiğini duyurdu ancak, anlaşıldığı kadarı ile, isimlerden memnun olmayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, iki gün sonra itirazını dile getirdi: "Ben gazetelerde okuyorum. Böyle bir şeyden benim haberim yok. Şunu da çok açık ve net söyleyeyim: Bu olaya da ben olumlu bakmıyorum. ... Bunlar doğru şeyler değil".¹⁹ Söz konusu heyet hiçbir zaman toplanmadı.

22 Mart'ta yani Öcalan'ın PKK'ya bir silah bırakma kongresi toplaması çağrısı yapmasından bir gün sonra Erdoğan, aynı zamanda Dolmabahçe mutabakatını da olumlu karşılamadığını açıkladı.²⁰ Kürt hareketine göre, 7 Haziran genel seçimleri

¹⁵ "İktidar köşeye sıkışmışsa bunun nedeni nedir? Bizim mücadelemizdir, böyle algılanması lazım. Silahsızlanma, ateşkes gibi durumlar konuşuluyorsa bu AKP'nin lütfü değildir, barış isteyenlerin çabasıdır. Bu hükûmeti kurtarma operasyonu da değil, lütuf da değil. Eğer hükûmet sonuç elde etmek istiyorsa ... demokrasi ve özgürlükler alanında adımlar atmalı". Basın açıklaması, *T24*, 28 Şubat 2015.

¹⁶ "Duran Kalkan: Somut olan çatışmasızlığın seçime kadar süreceğidir", *Bianet*, 3 Mart 2015

¹⁷ "Dolmabahçe mutabakatının hemen ardından HDP'den Demirtaş ve PKK'dan Duran Kalkan konuya dair yıkıcı bir açıklama yaptılar ... Bunlardan sonra silah bırakmaya hiç niyetlerinin olmadığını anladık. Hepsi oyalama taktiğiymiş". Kriz Grubu'na verilen mülakat, Türk yetkili, Ankara, Kasım 2015. Dönemin Başbakan yardımcısı Bülent Arınç, basına şu açıklamayı yaptı: "Şimdi sizlere söylüyorum ki bunu HDP içinde ve dışındaki arkadaşlarımız da teslim edeceklerdir. Çözüm sürecine bugüne kadar ne kadar engel çıkarılmışsa, bunlardan sorumlu olanların en başta geleni Selahattin Demirtaş'tır. Sayın Demirtaş'ın [mutabakatın açıklanmasından] bir saat sonraki yüz ifadesine bakın, çatık kaşlar, sıkıntı, öfke ve nefret göreceksiniz". *Hürriyet Daily News*, 3 Mart 2015.

¹⁸ Kriz Grubu'na verilen mülakatlar, İstanbul/Ankara, Eylül/Ekim 2015. Önceki Kriz Grubu raporlarında bu duruma işaret edilmiş ve uyarı yapılmıştı. Bakınız N°234, *Türkiye ve PKK: Çözüm Sürecini Kurtarmak*, 6 Kasım 2014.

¹⁹ "Medyada yer alan haberlere göre taraflar, Türkiye'den kanaat önderleri, kamuya mal olmuş kişiler ve akademisyenlerden oluşan ve heyette yer alması istenen isimler üzerinde anlaşıldılar". <http://t24.com.tr/haber/izleme-heyetinde-yer-alacak-isimler-belli-oldu,294488>. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Haberim yok, olumlu bakmıyorum", *HaberTürk*, 20 Mart 2015. HDP milletvekili ve İmralı heyetinde yer alan Pervin Buldan'a göre "bu isimler bir şekilde basına sızdırıldı. İsimlerin kamuoyuyla paylaşılması ile birlikte Cumhurbaşkanı'nın bir itirazı oldu; çünkü isimler hükûmet ile Cumhurbaşkanı'nın değil, bizim, sayın Öcalan'ın ve devlet heyetinin üzerinde anlaşıldığı isimlerdi. Cumhurbaşkanı, izleme kurulu içerisinde kendi istediği bazı isimlerin olmasını arzu etti ve listeye müdahale etmek istedi. Ancak bu kabul görmedi ve bir nevi kendisi listenin hazırlanmasında devre dışı kalmış oldu. Kendi istediği isimler listeye girmeyince bundan hoşlanmadı". Basın açıklaması, Doğan Haber Ajansı, 20 Mayıs 2015.

²⁰ 21 Mart'taki Nevruz kutlamalarında Öcalan, PKK'ya "yeni bir dönemin ruhuna uygun olarak siyasî ve toplumsal stratejileri ve taktikleri belirlemek üzere" bir silah bırakma kongresi toplaması için çağrı yaptı. "Renewing call to end Turkey conflict, Kurdish rebel leader hails new era", *The New York Times*, 21 Mart 2015. "Türkiye Cumhurbaşkanı: Hükûmet ve HDP aynı resimde olmamalı", *Hürriyet*, 22 Mart 2015.

yaklaştıkça” kamuoyu araştırmalarının sürecin Kürt hareketine yaradığını, HDP güçlenirken AKP’nin oy kaybettiğini göstermesinden” dolayı Erdoğan iki konuda da geri adım attı.²¹ Kürt hareketinin verdiği bilgi uyarınca izleme heyeti, 5 Nisan’da Öcalan’ın cezaevinde bulunduğu İmralı adasında PKK önderi, HDP üyeleri ve devlet temsilcileri arasında gerçekleştirilecek bir toplantıda izleme yapması bekleniyordu. Ne var ki hükümet heyeti adaya götürmedi. HDP üyeleri ile Öcalan o tarihten bu yana bir araya gelmedi. PKK/Kongra-Gel’in Eşbaşkanı Remzi Kartal’ın konu ile ilgili açıklaması şöyle:

İzleme heyetinin bu yıl Nisan ayında Öcalan’la yapılacak toplantıya gelmesi bekleniyordu. İki tarafın da on maddelik önerilerini masaya koyacakları ve müzakerelere başlayacakları sanılıyordu. Kamuoyu bu kapalı müzakereler hakkında daha fazla bilgilendirilmeliydi. Ancak, izleme heyeti İmralı’ya getirilmedi. Öcalan çok kızdı ve bundan böyle izleme heyeti bulunmazsa böyle bir toplantının yapılmayacağını söyledi. Ziyaretine gelen gruba [İmralı heyeti, HDP milletvekilleri] onu uzun süre göremeyebileceklerini de söyledi.²²

Başından itibaren tarafların beklentileri birbirinden farklıydı. Hükümet, Kürtlerin temel taleplerinden biri olan adem-i merkeziyetçilik başta olmak üzere somut taahhütler vermeksizin PKK militanlarının silahsızlanmalarını veya çekilmelerini sağlamak istiyordu. PKK ise, sürecin güneydoğudaki nüfuzunu sağlamlaştıracağına inanıyor ve Ankara’yı kalıcı reformlar uygulamaya zorlayabileceğini umuyordu. Görüşmeler için hiçbir zaman somut nihaî hedefler belirlenmedi. Farklı anlayışlar ve uzlaştırılmayan beklentilerin yanı sıra net bir yol haritasının olmaması, süreci kırılğan hale getirdi. Taraflar başarısızlık halinde uygulanmak üzere kendi B planlarını hazırlamaya yöneldiler.

C. *Ateşkesin Sonu*

Dolmabahçe mutabakatının uygulanmaması ve Kürtlerin Kobani’den dolayı artan öfkelerinin etkisiyle AKP ile HDP arasındaki husumet, 7 Haziran 2015’te yapılacak genel seçimler yaklaşırken belirgin biçimde tırmandı. Demirtaş, Ağustos 2014’teki cumhurbaşkanlığı seçiminde oyların yüzde 9,8’ini almıştı. Bu beklenmedik başarı, HDP’yi seçimlere geçmişte yaptığı gibi bağımsız adaylarla girmeye değil, parti olarak katılmaya teşvik etti. HDP, güneydoğuda, özellikle genç Kürtlerin çözüm sürecinin yeniden canlanması için tüm ümitlerini partinin seçimlerdeki başarısına bağladığının farkındaydı ve onların kızgınlıklarını başarılı şekilde yönlendirdi.²³ Erdoğan’ın mevcut yönetim sistemini zayıf bir denetleme ve denge mekanizmasına sahip başkanlık sistemiyle değiştirme arzusunun ancak kendisinin yüzde 10 seçim barajını geçerek meclise girmesi durumunda engellenebileceğini öne süren HDP ülkenin liberal, solcu kesimlerinin oylarını da kendine çekmeyi başardı.²⁴

²¹ Kriz Grubu’na verilen mülakat, HDP yetkilisi, Ankara, Kasım 2015.

²² Kriz Grubu’na verilen mülakat, Brüksel, 14 Ekim 2015. 2001’den bu yana PKK ile Kongra-Gel isimleri birbirinin yerine kullanılıyor.

²³ Kriz Grubu’na verilen mülakat, Vahap Coşkun, Kürt akademisyen, Diyarbakır, 18 Ekim 2015. Kamuoyu araştırma şirketi KONDA’ya göre Haziran seçimlerinde HDP seçmenlerinin yüzde 32’si 18 ile 25 yaş arasındaydı. “HDP ve MHP yeni seçmenden beslendi”, *Al Jazeera Türk*, 28 Temmuz 2015.

²⁴ Eğer HDP meclise girmemiş olsaydı AKP muhtemelen yönetim biçimini değiştirme teklifini referanduma sunmak için gereken çoğunluğa sahip olacaktı.

Seçim kampanyaları süresince başta HDP'ye yönelik saldırılar olmak üzere siyasî şiddet arttı ve iki tarafta da keskin ve yıkıcı bir söylemin ortaya çıktığı görüldü.²⁵ Seçim sonuçları, AKP'nin kaygılarını arttırdı, zira HDP beklenmedik biçimde oyların yüzde 13.1'ini aldı. Böylece mecliste 80 milletvekili ile temsil edildi. AKP ise oyların yüzde 40.9'unu aldı ve 550 sandalyenin 258'ini kazandı. Böylece 2002'den bu yana ilk kez mecliste salt çoğunluğu elde edemedi.

Koalisyon hükûmeti kurma çabaları başarısız olunca Erdoğan, 1 Kasım'ı yeni seçim tarihi olarak ilan etti. İki seçim arasında yaşanan dönem, modern Türkiye tarihinin en çok şiddet olayına tanıklık eden dönemlerinden biri oldu.²⁶ 11 Temmuz'da PKK, kalekolların ve barajların yapımını durdurmak için "gerilla güçleri dahil elindeki tüm imkânları seferber edeceğini" açıkladı. Hükûmet, bunu PKK'nın dokuzuncu tek tarafı ateşkesinin sona ermesi olarak değerlendirdi. 20 Temmuz'da sınırda bulunan ve çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Suruç'ta IŞİD mensubu olduğu iddia edilen bir kişinin Kürt hareketine mensup 33 aktivisti öldürmesinin ardından Kürt hareketi, Ankara'yı IŞİD'i desteklemek ve faaliyetlerine göz yummakla itham etti. 22 Temmuz'da PKK militanları, iki polis memurunun öldürülmesini üstlendi.²⁷ İki gün sonra Türk savaş uçakları Türkiye'de ve Kuzey Irak'ta çeşitli PKK mevzilerini vurmaya başladı ve hemen ardından güneydoğuda topyekûn bir çatışma patlak verdi. PKK, Ağustos ile Ekim 2015 arasında güneydoğuda on sekiz ilçede²⁸, yine Ağustos ayında bu sefer İstanbul'un kuzey mahalleleri olan Gazi ve Gülsuyu'nda özerklik ilan etti.

Ateşkesin sona ermesinin ardından çatışmaların büyük bölümü, güneydoğudaki kentsel yerleşim yerlerinde yoğunlaştı. Güvenlik güçleri, bölgede 62'den fazla sokağa çıkma yasağı uyguladı. Bu yasak bazı yerlerde birkaç saat bazılarında ise iki hafta sürdü. Temmuz ile 15 Aralık arasında yaşanan şiddet ortamı, 194 güvenlik görevlisinin, en az 221 PKK militanının ve 151 sivilin hayatına mal oldu. Şehirlere kayan çatışmalarda, sivil vatandaşlar ile militanları ayırt etmek güçleşti.²⁹ Bölgede yaşayan bin-

²⁵ HDP'nin mitinglerine ve seçim ofislerine yapılan milliyetçi saldırılar, seçim kampanyasına zarar verdi; Mayıs 2015'te partinin Adana ve Mersin'deki ofislerine yapılan çifte bombalı saldırıda altı kişi yaralandı. 5 Haziran'da HDP'nin Diyarbakır mitinginde patlayan bombalı saldırıda beş kişi hayatını kaybetti. İki bombalama eyleminin de faileri IŞİD ile bağlantılı olduklarını kabul ettiler.

²⁶ Ateşkesin çökmesi ile birlikte bölgede gerilim de arttı. 10 Haziran'da Halk Savunma Birlikleri (YPG), sınır şehri olan Tel Abyad'ın kontrolünü ele geçirerek iki Kürt kantonunu birleştirmiş oldu. Bu hem Kürt militanlarının güvenlerini arttırdı hem de Ankara'nın güney sınırında bir Kürt devletinin kurulması korkusunu besledi. Birkaç gün sonra hükûmet yanlısı iki gazete şu manşeti attı: "PYD [IŞİD'den] daha tehlikeli".

²⁷ Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) lideri Karayılan, 1 Aralık'ta BBC'ye verdiği mülakatta bu ölümler ile PKK arasında herhangi bir bağ bulunmadığını söyledi. Ne var ki PKK'nın bir internet sitesi, bu saldırıya 22 Temmuz tarihli Türk kuvvetlerine karşı yürütülen eylemlerin özetinde yer verdi. Saldırının Apocu Fedai Timi tarafından yapıldığını duyurdu, ancak bu grubu PKK'dan ayrı tutmadı. Metinde "iki polis memuruna karşı misilleme eylemi yapılmıştır" denildi. "Adıyaman'da Çatışma, Türk Ordusundan Yoğun Hareketlilikler", hezenparastin.org, 22 Temmuz 2015.

²⁸ Kriz Grubu'nun açık kaynaklara dayanan veri tabanından alınan rakamlar.

²⁹ A.g.e. Açık kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, Temmuz 2015 ile Aralık 2015 arasında güneydoğuda yaşayan 151 sivil öldürüldü. Bunların 49'u 16-30 yaş aralığındaki erkekler. Devletin militan kabul ettiği HDP'nin ise sivil olarak tanımladığı bu gençlerin sivil mi yoksa militan mı olduğu konusu muğlak. Ana akım medyada da konuya ilişkin habere rastlanmıyor. "Çatışmalara katılanların çoğu on altı yaşında. Bunlar terörist mi çocuk mu? Bir devletin on altı yaşındaki bir çocuğu terörist olarak tanımlaması zordur... Bu kısa yol tanımlamaya razı olmamlayız. Bu çocuklar... roket güdümlü el bombası (RPG) taşıyor, [ancak] bunlar otomatikman terörist olmuyor. Bunlar 'yeni bir kategori'..., bu durum için yeni bir tanım... geliştirmeliyiz". Kriz Grubu'na telefon ile verilen mülakat, Metin Gürcan, Güvenlik Uzmanı, eski Türk askerî danışmanı, 26 Kasım 2015.

lerce kişi yerinden edildi.³⁰ Devlet PKK'ya karşı operasyonların başarılı olduğunu söylese de kasaba ve kentsel yerleşim yerlerinde kontrolü tam anlamıyla YDG-H'dan geri alamadı.³¹ Yerleşim merkezlerinde yaşanıyor olmasında dolayı bu yeni şiddet dalgası, Temmuz 2011-Mart 2013 arasında alevlenen, çoğunlukla dağlık bölgelerde meydana gelen ve görece daha az sivilin etkilendiği çatışmalardan daha vahim bir karakter arz ediyor.³²

Kürt hareketi, Cumhurbaşkanına veya "derin devlet" yapılanmasından geri kalanlara bağlı güvenlik timlerinin bölgeyi karıştırdığını söylüyor.³³ HDP ile ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) meclise "Esedullah timi" konulu bir soru önergesi verdi. İki parti de yerel halktan edinilen bilgiler doğrultusunda bu timin polisle bağlantılı bir paramiliter grup olduğunu, sivilleri tehdit, Kürt mahallelerini ise militan ve aşırı milliyetçi graffitilerle tahrip ettiğini savunuyor.³⁴ Hak ihlalleri ve güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddete dair haberler artık ne yazık ki sıradan sayılıyor. Ekim ayında Hacı Lokman Birlik adlı militanın cesedinin bir polis arabasının arkasına bağlanarak Şırnak sokaklarında sürüklenmesinin güvenlik görevlilerince kaydedilen görüntüleri de durumun vahametini gözler önüne seriyor.³⁵ Konu ile ilgili soruşturma başlatılmış olsa da devletin 1990'ların paramiliter taktiklerine dönmelerinden Kürtlerin duydukları endişeyi faili meçhul hak ihlali ve cinayet korkusu körükliyor.

Güneydoğuda çatışmalar şiddetlenirken, Suriye kaynaklı bazı gelişmeler de HDP'yi destekleyenler arasında devlet karşıtı hissiyatın güç kazanmasına neden oldu. 10 Ekim'de Ankara'da barış mitingi için toplanan kalabalığa IŞİD bağlantılı iki intihar bombacısının düzenlendiği Türkiye'nin en kanlı terör saldırısında 103 çoğunlukla Kürt hareketine mensup aktivist hayatını kaybetti. Haziran 2015 – 15 Aralık 2015

³⁰ Ağustos 2015'ten itibaren güvenlik güçleri güneydoğuda 12 kasaba ve ilçe merkezinde 62 kez sokağa çıkma yasağı uyguladı. Bunların çoğu birkaç ilçede yaşandı: Nusaybin, Cizre, Lice ve Silvan ilçeleri ile Diyarbakır'ın Sur ilçesinde üçten fazla sokağa çıkma yasağı uygulaması gerçekleşti. Nusaybin'de Kasım ayında yasak on dört gün sürdü. Eylül ayında Cizre'de sekiz gün süren yasak sırasında 21 kişi hayatını kaybetti. Ağustos'ta altı gün sokağa çıkılmayan Silvan'da, Kasım ayındaki yasak on gün devam etti; tanklar ilçe merkezine girdi; binlerce insan evlerini boşaltmak zorunda kaldı. Böylece, son yirmi yılda ilk defa güneydoğuda çatışmalardan dolayı çok sayıda sivil yerinden edildi. Muhafazakâr STK MazlumDer, her iki tarafı da eleştiren raporunda on günlük yasakla geçici olarak yerinden edilenlerin sayısını 25,000 olarak verdi. "MazlumDer Silvan Raporu", T24, 17 Kasım 2015.

³¹ Sekiz günlük sokağa çıkma yasağından bir ay sonra, Ekim 2015'te Kriz Grubu danışmanının Cizre ziyareti sırasında edindiği izlenimlere göre, Kürt militanlar kum torbaları ile yapılmış kontrol noktalarını koruyorlardı; Kürt bayrakları ve Öcalan posterleri caddelere asılıydı.

³² Kriz Grubu'nun açık kaynaklara dayanan veri tabanından alınan bilgilere göre, 2011'in ilk yedi ayında yaşanan şiddet olaylarında 38'i sivil 325 kişi hayatını kaybetti. Son yedi aylık dönemde ise PKK ile Türk güvenlik güçleri arasındaki çatışmalarda 151'i sivil olmak üzere toplam 563 kişi yaşamını yitirdi.

³³ Kriz Grubu'na PKK temsilcileri ve HDP yetkililerinin Brüksel ve Ankara'da Ekim ve Kasım 2015'te verdiği mülakatlar. "Derin devlet" ile kastedilen güvenlik ve istihbarat görevlilerinin ve siyasi grupların dahil olduğu, devlet yapılarına bağlı özellikle 90'larda faaliyet gösteren karanlık şebekeler.

³⁴ "Bunlar kadınlara, çocuklara silah doğrultuyor. Erkekleri yüzüstü yere yatırarak, ayaklarına, ellerine, sırtlarına basıyor. Hiçbir kanun tanımıyorlar. Yüzleri kapalı, kim olduğunu kimse bilmiyor". HDP milletvekili Çağlar Demirel "Kürtlere zulmedenler 'Allah'ın Aslanları' mı?", *Al-Monitor*, 25 Kasım 2015.

³⁵ Başka bir örnek ise Kevser Eltürk. Ağustos ayında, çırılçıplak soyulan bu kadın militanın cesedinin güvenlik güçleri tarafından fotoğraflarının çekildiği basına yansımıştı.

arasında, 290'ı sivil olmak üzere toplam 708 kişi PKK ile Türkiye arasındaki çatışmalarda ve IŞİD ile bağlantılı olduğu varsayılan bombalı saldırılarda yaşamını yitirdi.³⁶

Kürt hareketi AKP ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı milliyetçi oyları almak amacıyla şiddetin fitilini ateşleyerek bölgede istikrarsızlık yaratmakla suçluyor.³⁷ Hükûmet yetkilileri ise şiddet sarmalından HDP'nin Haziran seçimlerindeki başarısını bir nevî tehdit addeden ve güneydoğuda söz hakkını tekrar hatırlatma gereğini hisseden PKK kadrolarını sorumlu tutuyor.³⁸ Her durumda, 1 Kasım seçimlerinin sonuçları tarafların karşılıklı şüphelerini kuvvetlendirdi. AKP yüzde 49.5 oy oranı ile tek başına hükûmet kurmak için yeterli milletvekili sayısını elde etti. Silahlı çatışma nedeni ile güç kaybeden ve yaklaşık bir milyon oyu buharlaşan HDP, yine de yüzde 10.7'lik sonuçla meclise girmeyi başardı.

HDP yetkilileri faturayı adil ve güvenli olmayan seçim atmosferine kesiyor. Ankara'daki bombalı saldırı sonrası HDP'nin miting yapamadığını; yerel temsilciliklerine saldırılar düzenlendiğini; yıldırma kampanyası neticesinde parti temsilcilerinin ana akım medyada yer bulamadığını; binlerce Kürt yanlısı aktivistin gözaltına alındığını, yüzlercesinin tutuklandığını gerekçeler olarak öne sürüyorlar.³⁹ Bir AKP milletvekili ise, partisinin seçim sonuçlarına ilişkin değerlendirmesini şöyle ifade ediyor:

Ülkenin üniter yapısının tehdit altında olduğunu gören Türk milliyetçisi ve Kürt seçmenler [1 Kasım seçimlerinde] AKP'ye döndü.... Silvan, Cizre, Nusaybin'deki halk PKK'nın yaymaya çalıştığı özyönetim idealinin arkasında durmadı. Eğer arkasında durmuş olsalardı, çok daha farklı ve şiddetli bir senaryo ile karşı karşıya kalırdık. Bu bizi iç savaşa bile sürükleyebilirdi.⁴⁰

Ateşkesin sona erdiği beş aylık süre zarfında yaşanan iki seçimde belirginleşen siyasî farklılıklar büyük zorluklarla inşa edilmiş siyasî köprüleri yerle bir etti.

³⁶ Kriz Grubu'nun açık kaynaklara dayanan veri tabanından alınan sayılara göre hayatını kaybeden 194 güvenlik görevlisinin 86'sı el yapımı patlayıcıların (EYP) kurbanı oldu. Geri kalanların büyük çoğunluğu güvenlik güçleri ile PKK arasındaki silahlı çatışmalarda yaşamını yitirdi. 2015'te biri İstanbul'daki bir polis merkezine olmak üzere en az altı adet el yapımı patlayıcı yüklü araçla intihar saldırısı düzenlendi. 1 Ekim'den bu yana ise tespit edilen on sekiz EYP saldırısının sekizi sivillerin hayatını tehlikeye atacak şekilde yerleşim yerlerinde meydana geldi.

³⁷ "Cumhurbaşkanı Erdoğan kendisine Türkiye'de mutlak siyasi güç sağlayacak olan 'Türk tipi başkanlık rejimini' hayata geçirmeye çalışıyor. Bunu yapabilmesi için Sayın Erdoğan'ın kendi partisinin... mecliste tek başına iktidarı sağlayabilecek çoğunluğu... elde etmesi gerekiyor. HDP'yi baraj altına itmek... hükümetin hayata geçirmeye çalıştığı taktik.... Bunu başarabilmek için AKP 'şiddeti tırmandırmayı' stratejik bir yaklaşım olarak benimsedi". Basın açıklaması, HDP English, HDP Eş-başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ, 12 Ekim 2015.

³⁸ Kriz Grubu'na verilen mülakat, AKP milletvekili, Ankara, 18 Kasım 2015.

³⁹ Kürt hareketine yakın duran İnsan Hakları Derneği (İHD) verilerine göre Haziran seçimleri öncesi HDP'ye yönelik gerçekleştirilen 175'den fazla saldırıda on partili hayatını kaybetti. "HDP'ye Yönelik Bombalı ve Silahlı Saldırıları Kınıyor, Sorumluları Lanetliyoruz", 6 Haziran 2015, www.ihd.org.tr/hdpye-yonelik-bombali-ve-silahlı-saldırlari-kiniyor-sorumlulari-lanetliyoruz. İHD, 7 Haziran'dan sonra 5000'den fazla Kürt yanlısının gözaltına alındığını, 1000'inin tutuklandığını, HDP'ye karşı 114 saldırının gerçekleştirildiğini açıkladı. "İHD: 7 Haziran'dan bu yana 602 kişi hayatını kaybetti", T24, 12 Kasım 2015.

⁴⁰ Kriz Grubu'na verilen mülakat, Ankara, Kasım 2015.

III. Güvensizlik Sarmalı

1 Kasım seçimlerinin ertesinde yaptığı ilk konuşmada Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kürtler ile yürütülen “sürece” yeni bir isim verdi: “Milli Birlik ve Kardeşlik Süreci”. Erdoğan, bir yandan PKK’ya yönelik askerî tedbirler benimsenirken, diğer yandan genel anlamda Türkiye’de yaşayan Kürtlere yönelik çeşitli taahhütler içeren bir gündemin uygulamaya konulacağına vurgu yaptı. 2011’de de olduğu gibi PKK ile doğrudan görüşmeler bu gündemin parçası değildi. Cumhurbaşkanı 4 Kasım tarihli konuşmasında bu konu ile ilgili şunları söyledi:

Terör örgütüne karşı ülke içinde ve dışında süren operasyonlar kararlı bir şekilde devam ediyor. Kesmek yok, devam edeceğiz Tüm elemanları teslim olmak ya da ülke dışına çıkmak suretiyle tasfiye olana kadar bu mücadeleyi sürdüreceğiz. Aynı şekilde örgütün şehirlerdeki yapılanmaları tamamen çökertilene kadar güvenlik kuvvetlerimizin operasyonları devam edecek.⁴¹

Hükümet yetkilileri, sivil kayıpların ve normal hayatın uzun süre kesintiye uğramasının güneydoğuda yaşayanları PKK’ya karşı tavır almaya yönelttiğini düşünüyor.⁴² Kürt hareketi mensupları ise bunun aksini savunuyor ve kentsel yerleşim yerlerinde çatışmalar yüzünden, buralarda yaşayanların – bugüne kadar görülmemiş ölçüde – devleti düşman olarak algıladığına dikkat çekiyorlar.⁴³ Bu iki savda da doğruluk payı var. 2.5 yıl süren ateşkesin bölgedeki birçok kişiye ve özellikle Kürtlere barış içinde varlığını sürdürme umudu verdiği bir gerçek. Çok sayıda insan içinde bulunulan yeni çatışma ortamından bütün aktörleri sorumlu tutuyor ve barış süreci sırasındaki ortamı özlediklerini ifade ediyor.⁴⁴

İki taraf da uluslararası arenada konumlarının daha iyiye gittiği kanaatini taşıyor. PKK, Türkiye karşısında elini güçlendirmek için Suriye’de kendine bağlı grupların başarısından yararlanmak istiyor. Öte yandan, Batı’nın IŞİD ile mücadelede giderek daha fazla YPG’ye bel bağlaması, PYD (Demokratik Birlik Partisi)/YPG’nin meşruiyetini sağlamlaştırmasına yarıyor ve Suriye’de PYD idaresinde özerk Kürt bölgeleri projesine yönelik çabalara ivme kazandırıyor.

24 Kasım’da Türkiye’nin bir Rus savaş uçağını düşürmesinin ardından Moskova-Ankara ilişkilerinin bozulması PKK’nın özgüvenini daha da pekiştirmişe benziyor. Takip eden günlerde, Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) yürütme kurulu üyesi Cemil Bayık’ın Rusya’nın uçak düşürme konusundaki tavrını destekleyen açıklaması dikkat çekici. Moskova ise Suriye’de YPG’ye doğrudan destek verme ihtimalini dilendirmekte.⁴⁵ Bu gelişmeler, ellerinin kuvvetlendiğine inanan PKK içindeki çatışma

⁴¹ 4 Kasım 2015, Muhtarlar Toplantısı Konuşması, Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Ankara.

⁴² “Halk devletin yaptığı operasyonları destekliyor. O yüzden devam edilecek [bunlara], yoksa daha fazla silah ve bomba yığacaklar şehirlere”. Kriz Grubu’na verilen mülakat, AKP milletvekili, Ankara, Kasım 2015.

⁴³ 9 Kasım 2015’te Silvan’da bir duvara devlet güvenlik güçlerine bağlı bir grubun, Türk milliyetçiliğinin simgelerinden bozkurda atfen yazdığı yazı, “Kurdun dışına kan değdi, korkun”. “Silvan’da Sokağa Çıkma Yasağı Sona Erdi”, *Bianet*, 14 Kasım 2015.

⁴⁴ Kriz Grubu araştırmacısının gözlemleri, Diyarbakır, Ekim 2015.

⁴⁵ YPG yetkililerine göre, Rusya YPG güçlerine doğrudan destek vermeyi önerdi. Bu destek YPG ile Suriye rejimi arasında işbirliğinin artırılması karşılığında sunulacaktı. ABD ile olan askerî ilişkilerini zedelememek için YPG bu teklifi reddetti. Öte yandan Rusya, Halep’in kuzeyinde YPG ile çatışan, IŞİD karşıtı Suriyeli muhaliflere de destek amacıyla hava saldırıları düzenledi. Rusya’nın YPG

yanlılarının, Türkiye ile çözüm müzakerelerine dönme noktasında daha az istekli olacakları endişesine yol açıyor.⁴⁶

Ankara cephesinde de benzer tepkiler görmek mümkün. Bölgedeki gücünün arttığına inanan Türkiye, IŞİD ile mücadelede üstlendiği kritik rolün, PKK'nın Suriye'deki hedeflerine ulaşmasını engelleyecek bir etken olacağından emin.⁴⁷ Temmuz ayında IŞİD'e karşı yürütülen mücadelede İncirlik Hava Üssü'nün ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin kullanımına açılmasını sağlayan Washington'un Türkiye'den bir talebi daha var: Suriye'de IŞİD hâkimiyetindeki bölgelerle sınır geçişlerinin tamamen kontrol altına alınması.⁴⁸ Öte yandan, Kuzey Suriye'deki Arap çoğunluğun yaşadığı şehirleri alarak yönetme hususunda iradesi ya da meşruiyeti bulunmayan PYD'nin, doğal sınırlarına ulaştığı aşikâr.⁴⁹ Bir Türk uzmanın dediği gibi, Türkiye

...güçlü bir ülkedir ve stratejik önemi ABD ve Batı için her zaman PKK'nın veya PYD'nin stratejik öneminden fazla olacaktır. Mülteci kriziyle ilgili Avrupa'nın Türkiye'ye ihtiyacı var. ABD'nin ise IŞİD ile daha etkili mücadele etmek için Türkiye'ye ihtiyacı var.⁵⁰

Ancak, her ne kadar taraflar fırsatların lehlerinde olduğunu düşünseler de iki taraf da ne içeride ne de dışarıda kesin bir avantaj elde edemeyecekmiş gibi görünüyor.

Hem PYD/YPG hem de Ankara, Washington için stratejik önemlerinin vazgeçilmezliğine inanıyor: İlki Suriye'de IŞİD'e karşı yürütülen mücadelede en etkili savaşçı güç konumundan dolayı; ikincisi ise Suriye'deki Sünni kuvvetleri harekete geçirme noktasında yardımcı olabilecek bir NATO üyesi müttefik devlet olması nedeniyle. PKK ile Türkiye arasındaki çatışmanın şiddetlenmesi – özellikle Türkiye'nin doğrudan veya dolaylı YPG ile ortak hareket etmeyi reddetmesi yüzünden – IŞİD'le savaşan ABD öncülüğündeki koalisyonun işini zorlaştırıyor. PKK ve Ankara'yı müzakere masasına döndürmek daha yapıcı bir PYD-Türkiye ilişkisine imkân tanıyabilir ve bundan IŞİD'e karşı yürütülen mücadele olumlu etkilenebilir. Washington, hem YPG/PYD hem de Ankara'ya baskı yaparak, Suriye ile ilgili askerî ve siyasî desteğini, PYD ve Ankara'nın kabul edebileceği parametrelere uyulması şartına bağlayabilir.

Avrupa Birliği (AB) açısından Suriyeli mülteciler krizi ve bu krizin yönetilmesinde Türkiye'nin oynadığı rol en temel odak noktası. Kasım ayında gerçekleştirilen zirvede hem Türkiye-AB ilişkilerine can suyu verilmesi hem de siyasî ve mali işbirliği-

güçleri ve liderleri ile söz konusu saldırılarda herhangi bir eşgüdümün olmadığı yine YPG tarafından açıklandı. Kriz Grubu'na verilen mülakatlar, Kamışlı ve Haseke, Aralık 2015.

⁴⁶ "KCK'lı Bayık: Türkiye Rus uçağını IŞİD için düşürdü", Fırat Haber Ajansı, 26 Kasım 2015. Suriye'deki YPG yetkilileri kendilerine bağlı güçlerin PKK ile Türkiye arasındaki çatışmaların bir tarafı olmadıklarına vurgu yapıyorlar; bazı kişiler özel sohbetlerde Türkiye ile PKK arasındaki ateşkesin sona ermesinin PYD/YPG'yi olumsuz etkilediğini ve çözüm sürecinin canlanmasının PYD/YPG'nin yararına olacağını dile getiriyorlar. Kriz Grubuna verilen mülakat, YPG yetkilisi, Kamışlı, 2 Aralık 2015.

⁴⁷ Özellikle Ekim 2015'ten bu yana, Türkiye bu gruba yönelik baskısını arttırmış bulunuyor. Kriz Grubu'nun açık kaynaklara dayanan veri tabanından alınan bilgilere göre, Ankara IŞİD ile bağlantılı oldukları gerekçesi ile 92 kişiyi tutukladı ve en az 685 kişi gözaltına aldı. Güvenlik güçleri Ekim 2015'ten beri on iki IŞİD militanının öldürüldüğünü, çatışmalarda iki polislin hayatını kaybettiğini açıkladı. IŞİD ile bağlantısı olduğundan şüphelenilen 26,000 kişinin Türkiye'ye girişi yasaklandı.

⁴⁸ "US urges Turkey to seal border" [ABD Türkiye'den Suriye ile tüm sınır hattını kapatmasını istedi], *The Wall Street Journal*, 27 Kasım 2015.

⁴⁹ Bakınız Kriz Grubu Orta Doğu Raporu N°151, *Flight of Icarus? The PYD's Precarious Rise in Syria* [Suriye'de PYD'nin Hassas Yükselişi İkaros'un Uçuşuna mı Benziyor?], 8 Mayıs 2014.

⁵⁰ Kriz Grubuna verilen mülakat, Türk dış politikası uzmanı, Ankara, Kasım 2015.

nin kuvvetlendirilmesi taahhüdü altına girildi. Söz konusu zirve, göçmen ve mülteci krizine yönelik atılması gereken adımları tespit eden, vize serbestisi hususunda hareketlenme vaat eden, – ekonomik bütünleşme konulu on yedinci faslın 14 Aralık'ta açılması dahil – Türkiye'nin AB katılım sürecinin canlandırılması için umut veren bir buluşmaydı. Ancak bu çerçeve son derece hassas. Göç konusunda varılan anlaşmanın uygulanması esnasında karşılıklı güvenin yitirilmesi, vizesiz seyahat için yapılacakların gecikmesi, yirmi üçüncü (yargı ve temel haklar) ve yirmi dördüncü (adalet, özgürlük ve güvenlik) müzakere başlıklarının açılmasındaki olası ağır ilerlemeler, ya da Kıbrıs sorununda gelişme kaydedilememesi olası riskler arasında yer alıyor.⁵¹ Yeniden dinamizm kazandırılan bu ilişkide güçlü bir potansiyel var. Ancak yukarıda sıralananlar konusunda hedeflenenler gerçekleşmezse sürecin yeniden kısır döngüye girme riski de bulunuyor.⁵²

IV. Sonuç: Önümüzdeki Yol

25 Kasım'da açıklanan yeni hükümet programında Kürt hareketinin dile getirdiği hak taleplerini karşılamaya veya PKK ile barış görüşmelerine dönmeye yönelik bir taahhüt bulunmuyor. Program sadece atılacak adımlar noktasında tüm milletin karar vermesi gerektiğine muğlak bir atıfta bulunuyor. Resmi yetkililer Kürt tarafındaki en önemli oyuncularını yani Öcalan/PKK ve HDP'yi dışarıda bırakacak şekilde bölgedeki alternatif gruplarla, örneğin geleneksel aşiret yapıları, dinî önderler, daha küçük partiler ve iş çevreleri ile temas kurmaktan söz ediyorlar.⁵³ AKP öncesi dönemlerden yadigâr bu taktik ters tepeceğe benziyor. Görüşülmesi düşünülen grupların çoğunun arası HDP ve PKK ile iyi değil. Seçmece bir yaklaşım şehirlerdeki operasyonlar nedeniyle özellikle genç Kürtlerin daha da radikalleşmesine yol açabilir. Parlamentoda yer alan HDP, Kürt hakları alanında yapıcı bir muhatap olabilir. Ancak HDP'nin PKK üzerinde bir kontrolü yok.

Otuz yıldır süren isyanı sona erdirmenin tek yolu, PKK ile bir yandan doğrudan müzakereler yürütürken öbür yandan, anayasada yer alması istenilen anadilde eğitim ve adem-i merkezîyetçilik gibi temel Kürt haklarına dair reformların Ankara'da bulunan yasal temsilciler ve meclisteki muhalefet ile birlikte hayata geçirilmesi. Gecikme iki tarafın da kayıp sayısının artmasına sebep oluyor ve ortak düşman IŞİD'in işine yarıyor.⁵⁴

Gelecekte müzakerelerin nasıl bir seyir izlemesi gerektiğine dair keskin görüş ayrılıklarının olması endişe verici. Hem Kürt hareketi hem de AKP, Öcalan ile devletin güvenlik birimlerinin yetkilileri arasında gizli kapaklı görüşmelerin yeniden başlamasına karşı. AKP temsilcileri PKK'nın Öcalan'ı artık dinlemediği kanısında. Bundan dolayı, en azından PKK zayıflayana kadar, onunla temasa geçmenin fayda

⁵¹ AB müktesebatının 35 faslı her aday ülkenin katılım müzakerelerinin temelini oluşturuyor. Türkiye ile müzakerelerde on beş fasıl açılmış bulunuyor. Bunlardan biri geçici olarak kapatılmış (tamamlanmış) durumda. Kıbrıs'ın birleşmesine yönelik görüşmeler Mayıs 2015'te yeniden başladı. Kıbrıs sorununun çözülmesi ile Türkiye'nin üyeliği önündeki önemli bir engel kalkacak.

⁵² Kriz Grubu'na verilen mülakat, AB yetkilisi, Brüksel, Aralık 2015.

⁵³ Kriz Grubu'na verilen mülakatlar, Ankara/Kasım 2015. Kriz Grubu'na konuşan AKP yetkilileri, yazın yaptıkları görüşmelerde bölgedeki grupların kendilerine HDP'nin çözüm sürecinde tek muhatap olarak algılanmasından duydukları rahatsızlığı dile getirdiklerini belirttiler.

⁵⁴ Bakınız Berkay Mandıracı, "İslâm Devleti'nin Türkiye'ye Yönelik Tehdidi", Kriz Grubu blogu, 19 Ekim 2015.

sağlamayacağına inanıyorlar.⁵⁵ Çatışmanın tüm bölgeye yayılması Öcalan'ın etki alanını daraltıyor. On beş senedir devam eden hükümlülüğü onu Kürt hareketinden uzaklaştırıyor.

PKK temsilcileri Öcalan'ı hâlâ baş müzakereci kabul ediyorlar; fakat Öcalan'ın gerektiği zaman konuşabilmesine izin verilmesi gerektiğini savunuyorlar. Örgüt yöneticileri devletin Öcalan'ın önerilerine karşı somut başka önerilerle cevap vermediğinin altını çiziyor. Yine onlara göre müzakereler daha kapsayıcı olmalı. Konuşulan konuya göre ilgili herkes masaya davet edilmeli. Örneğin, PKK'nın önde gelen temsilcileri ateşkesin denetlenmesine dair tartışmalara dahil edilmeli; STK'lar ve diğer uzmanlar bir hakikat komisyonu kurulması hususunda dinlenmeli, ve nihayet, muhalefet partileri yeni anayasa sürecine katılmalı.⁵⁶ Müzakereler daha önce cereyan ettikleri biçimde devam edemez diyen PKK'nın tanınmış yetkilisine göre: "Birbiri-mizi aldatmanın anlamı yok. Ya ciddiyetle masaya otururuz ya da çatışma devam eder".⁵⁷

Öcalan'ı Nisan 2015'te ziyaret eden heyette yer alan bir HDP milletvekiline göre, Cumhurbaşkanı Erdoğan "diyalogdan gerçek müzakerelere" geçmeyi özellikle reddetti çünkü hükûmetin daha kurumsallaşmış bir yapı içerisinde yürütülecek bir süreçten caymasının daha zor olacağını düşündü.⁵⁸ PKK temsilcilerinin güvensizlik nedeni ile, Öcalan'ın önerilerine devletin yazılı cevap vermesi talebi var. Ayrıca ileride olası bir inkârı engellemek için görüşmelerin sesli, görsel ve yazılı kayıtlarının tutulması isteniyor.⁵⁹

En sıkıntılı başlık, tarafsız bir gözlemcinin yani "üçüncü bir gözün" süreçte rol alması ve müzakereleri takip etmesi, bağımsız soruşturmalar vasıtasıyla ve neticeyi kamuoyuyla paylaşarak olası anlaşma ihlallerini tespit edip sorumluyu belirlemesi hususu. PKK-Türkiye müzakerelerinde, gözlemci işlevine haiz bağımsız bir üçüncü tarafın varlığı süreci kurumsallaştırarak manipülasyona daha az açık hale getirebilir. Hükûmet temsilcileri defalarca yabancı bir gözlemci fikrini benimsemediklerini açıkladılar.⁶⁰ Kürt hareketi temsilcileri ise hükûmetin bu çekinceyi, siyasî çıkar sağlanabilmesi için, sürecin tekelleştirilmesi niyetine bağlıyorlar. AKP'ye yakın isimler ise

⁵⁵ Kriz Grubu'na verilen mülakat, Türk yetkili, Ankara, Kasım 2015. Yeni hükûmetin bakanlarından biri Aralık ayında şunları söyledi: "Çözüm süreci boyunca devletin şefkat elini gördüler. İyi niyet suistimal edildi. Kudret elimizi cebimizden çıkardık. Operasyonlar yüzde 70-80 oranında başarıya ulaştı. Birkaç ay sonra başarı oranı yüzde 90'lara ulaşır. Türkiye bu operasyonlara kararlılıkla devam etmeli. Terörle ilgili mücadele yöntemi en az 2-3 yıl değişmez artık. Kürt vatandaşların meşru taleplerine ilişkin süreç devam eder. Yeni anayasa çalışmaları sırasında bunlar dikkate alınır". "Bakan Müezzinoğlu Hürriyet'e açıkladı: Yasaklı bölgelere haftalık nöbet", *Hürriyet*, 13 Aralık 2015.

⁵⁶ Kriz Grubu'na verilen mülakatlar, Remzi Kartal, Kongra-Gel Eşbaşkanı, ve Zübeyir Aydar, KCK yürütme konseyi üyesi, Brüksel, 14 Ekim 2015.

⁵⁷ Kriz Grubu'na verilen mülakat, Zübeyir Aydar, Brüksel, 14 Ekim 2015.

⁵⁸ "Hükûmet yetkilileri süreçte daha sonra geri dönemeyecekleri bir noktaya her ulaştıklarında, geri adım attılar. Dolmabahçe'den sonra da bu oldu, daha sonra Nisan'da izleme kurulu ile ilgili tartışmada da. Ama her seferinde hükûmetin propaganda makinesi yeni bahaneler üretti. 'Kandil ne de olsa Öcalan'ı dinlemeyecek' de bu bahanelerden biri". Kriz Grubu'na verilen mülakat, İdris Baluken, HDP Grup Başkanvekili ve Diyarbakır milletvekili, Ankara, 18 Kasım 2015.

⁵⁹ Kriz Grubu'na verilen mülakat, Remzi Kartal, Zübeyir Aydar ve İdris Baluken'in de aralarında bulunduğu PKK ve HDP temsilcileri.

⁶⁰ 18 Kasım 2014'te Başbakan Ahmet Davutoğlu şöyle dedi: "Dışarıdan bir göz olamaz. Zaten Oslo'da denedik. Oslo aracılı yürütülen bir süreci ve sonuçlarını gördük. Yürümedi. Bu mesele Türkiye'nin meselesidir. Türkiye'nin vatandaşları arasında konuşulması gerekir". "Davutoğlu: Çözüm sürecinde yabancı göz olmaz", *Al Jazeera Türk*, 19 Kasım 2014. Oslo süreci 2008-2011 arasında PKK ve Türkiye arasındaki gizlice gerçekleştirilen ilk önemli müzakereleri ifade ediyor.

böyle bir gözlemcinin bulunmasından en fazla PKK'nın endişe edeceğini çünkü örgütün hiçbir kesime hesap vermeyen mensuplarının veya liderlerinin olası ihlallerinin (örneğin bir ateşkesin ihlalinin) bu gözlemci tarafından ortaya çıkartılabileceğini dile getiriyorlar.⁶¹ Bu durumda, daha sağlam bir sürecin şekillenmesi için hükûmetin kabul ettiği ancak Cumhurbaşkanı'nın karşı geldiği izleme heyeti fikrinin canlandırılması kilit öneme sahip olabilir.

Öte yandan, daha iyi yapılandırılmış, kurumsallaştırılmış ve belirgin bir zaman çizelgesine bağlanmış bir müzakere formatına ihtiyaç olduğu ortada. Yine de bunlardan bağımsız olarak hükûmet bir takım demokratik ilerlemeler yoluyla, HDP destekçileri de dahil toplumun geniş bir bölümünün güvenini tekrar kazanmalı. Hem seçim zaferi dolayısıyla beliren aşırı özgüvenden hem de sahip olduğu jeostratejik avantaj algısından kurtulup haklar temelinde şekillenecek ve somut olarak Kürt hak taleplerine cevap verecek bir yol haritasına dönmek gerekiyor. Kürtlerin söz konusu talepleri arasında, adem-i merkezîyetçilik ve anadilde eğitim gibi ana başlıkların yanı sıra daha âdil bir terörle mücadele kanunu, anayasada etnik kökene dayalı vatandaşlık tanımının kaldırılması ve yüzde onluk seçim barajının düşürülmesi de bulunuyor.⁶² Önümüzdeki dört yıl zarfında seçim olmayacak. HDP de parlamentoda. Bu durum reformlar için geniş bir platform oluşturulması fırsatını sunuyor. Ancak dört yıl boyunca seçim yapılmayacak olması durumun aciliyetini gölgeleyen bir faktör de olabilir.

AKP'nin Kürt sorununa yönelik güvenlikçi yaklaşımı sürdürmesinden giderek daha fazla endişe ediliyor. Bunun aksini göstermek için, siyasi tutuklamalara son verilmesi ve güvenlik güçlerinin hiçbir cezaya tâbi tutulmadığına dair oluşan cezasızlık algısının ortadan kaldırılması gerekiyor. Aynı zamanda geçmişte yaşanmış ve halen yaşanmakta olan hak ihlallerinin etkin biçimde soruşturulması da çok önemli. Ayrıca IŞİD'e yönelik baskının devam etmesi hem içeride Kürtler hem de dışarıda Batı nezdinde güvenin tesis edilmesi açısından olmazsa olmaz bir şart.

Netice itibarıyla, sivilin hayatlarını kaybetmelerini önleyecek ve barış görüşmelerinin kaldığı yerden devam etmesine izin verecek bir ateşkes kesinlikle ihtiyaç var. Ancak, yalnızca ateşkesin geniş bir çözüm stratejisinden bağımsız düşünüldüğünde yetersiz kalacağı da muhakkak. Tam da bu sebeple PKK'nın ve Türkiye devletinin, uzun süreli bir ateşkesin üzerine, dayanıklı ve iyi tanımlanmış gerçek bir çözüm sürecini inşa etmesi gerekiyor.

İstanbul/Brüksel, 17 Aralık 2015

⁶¹ Kriz Grubu'na verilen mülakatlar, Akil İnsanlar Heyeti eski üyesi olan Türkiyeli yetkili, Ankara ve İstanbul, Kasım 2015. Akil İnsanlar Heyeti fikir önderlerinden oluşmaktaydı. Bu kişiler 2013 yılı boyunca yerel buluşmalarda toplumla temas kurarak hükûmetin çözüm gündemini yaygınlaştırdılar.

⁶² Bu hususların ele alındığı rapora bakınız: Kriz Grubu Avrupa Raporu N°227, "Kürt" Diye Bağlamak: Türklerin Endişeleri Kürt Açılımına Engel Olmamalı, 7 Ekim 2013.

Ek A: Türkiye Haritası



Ek B: Terimler Sözlüğü

AKP – Adalet ve Kalkınma Partisi: Ahmet Davutoğlu'nun lideri olduğu Türkiye'nin iktidar partisi.

CHP – Cumhuriyet Halk Partisi: Türkiye'nin ana muhalefet partisi.

HDP – Halkların Demokratik Partisi: Türkiye'de Kürt hareketini temsil eden yasal siyasi parti.

İŞİD – Irak Şam İslam Devleti: Suriye'de savaştan cihatçı militan muhalif grup-lardan en çok bilineni. Otoriter taktikleri, toplu katliamları, ideolojik aşırıcılığı ve şiddetli mezhepçiliği nedeniyle uluslararası toplumun sert eleştirilerine he-def oldu. ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri Irak ve Suriye'de örgüte karşı as-keri mücadeleyi halihazırda sürdürmekte.

KCK – Koma Ciwakên Kurdistanê (Kürdistan Topluluklar Birliği): PKK tarafın-dan 2005-2007 arasında kurulan, Türkiye, İran, Irak, Suriye'deki (PYD dahil) Kürt toplulukları ve diaspora dahil tüm PKK bağlantılı grupların çatı örgütü.

Kongra-Gel – Kongreya Azadi u Demokrasiya Kurdistan (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi): PKK için 2001'den beri kullanılan isimlerden biri.

KNK – Kongreya Neteweyî ya Kurdistanê (Kürt Ulusal Kongresi): Abdullah Öcalan'ın 1999'da yakalanmasından sonra kurulan Brüksel merkezli grup Avrupa'da PKK bağlantılı kesimler için toplantılar düzenlemekte ve Avrupalı ve Belçika parlamentosunda lobicilik faaliyetleri yürütmektedir.

PKK – Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi): 1978 yılında Abdul-lah Öcalan ve ona bağlı bir grup tarafından kurulan ve Türkiye'ye karşı 1984'te silahlı isyanını başlatan örgüt. Türkiye, AB, ABD ve diğer bazı ülkeler tarafından terör ve uyuşturucu kaçakçısı örgüt olarak yasaklanmıştır.

PYD – Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi): 2003'te kurulan, PKK/KCK ile bağlantılı Suriyeli Kürt örgüt.

YDG-H Yurtsever Devrimci Gençlik Hareket (Tevgera Ciwanen Welatparêz Yên Şoreşger): Şubat 2013'te kurulan PKK yanlısı şehirli milis gençlik örgütü. 2013- 2015 arasında Türkiye'nin güneydoğusunda çeşitli yapılanmalar kurdu.

YPG – Yekîneyên Parastina Gel (Halkların Koruma Birlikleri): PYD'nin Suriye'de faaliyet gösteren askeri kanadı.

EK C: 2012'den bu yana Avrupa ve Orta Asya Brifingleri

As of 1 October 2013, Central Asia publications are listed under the Europe and Central Asia program.

Ukraine

Ukraine: Running out of Time, Europe Report N°231, 14 May 2014.

Eastern Ukraine: A Dangerous Winter, Europe Report N°235, 18 December 2014.

The Ukraine Crisis: Risks of Renewed Military Conflict after Minsk II, Europe Briefing N°73, 1 April 2015.

Central Asia

Kyrgyzstan: Widening Ethnic Divisions in the South, Asia Report N°222, 29 March 2012.

Kazakhstan: Waiting for Change, Asia Report N°251, 30 September 2013.

Water Pressures in Central Asia, Europe and Central Asia Report N°233, 11 September 2014.

Syria Calling: Radicalisation in Central Asia, Europe and Central Asia Briefing N°72, 20 January 2015 (also available in Russian).

Stress Tests for Kazakhstan, Europe and Central Asia Briefing N°74, 13 May 2015.

Kyrgyzstan: An Uncertain Trajectory, Europe and Central Asia Briefing N°76, 30 September 2015.

Balkans

Kosovo and Serbia: A Little Goodwill Could Go a Long Way, Europe Report N°215, 2 February 2012.

Bosnia's Gordian Knot: Constitutional Reform, Europe Briefing N°68, 12 July 2012 (also available in Bosnian).

Setting Kosovo Free: Remaining Challenges, Europe Report N°218, 10 September 2012.

Serbia and Kosovo: The Path to Normalisation, Europe Report N°223, 19 February 2013 (also available in Albanian and Serbian).

Bosnia's Dangerous Tango: Islam and Nationalism, Europe Briefing N°70, 26 February 2013 (also available in Bosnian).

Bosnia's Future, Europe Report N°232, 10 July 2014.

Macedonia: Defusing the Bombs, Europe Briefing N°75, 9 July 2015.

Caucasus

Tackling Azerbaijan's IDP Burden, Europe Briefing N°67, 27 February 2012 (also available in Russian).

Armenia: An Opportunity for Statesmanship, Europe Report N°217, 25 June 2012.

The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict, Europe Report N°220, 19 October 2012 (also available in Russian).

The North Caucasus: The Challenges of Integration (II), Islam, the Insurgency and Counter-Insurgency, Europe Report N°221, 19 October 2012 (also available in Russian).

Abkhazia: The Long Road to Reconciliation, Europe Report N°224, 10 April 2013.

The North Caucasus: The Challenges of Integration (III), Governance, Elections, Rule of Law, Europe Report N°226, 6 September 2013 (also available in Russian).

Armenia and Azerbaijan: A Season of Risks, Europe Briefing N°71, 26 September 2013 (also available in Russian).

Too Far, Too Fast: Sochi, Tourism and Conflict in the Caucasus, Europe Report N°228, 30 January 2014 (also available in Russian).

Chechnya: The Inner Abroad, Europe Report N°236, 30 June 2015 (also available in Russian).

North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives, Europe Report N°237, 7 July 2015 (also available in Russian).

Cyprus

Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue?, Europe Report N°216, 2 April 2012 (also available in Greek and Turkish).

Divided Cyprus: Coming to Terms on an Imperfect Reality, Europe Report N°229, 14 March 2014 (also available in Greek and Turkish).

Turkey

Turkey and Greece: Time to Settle the Aegean Dispute, Europe Briefing N°64, 19 July 2011 (also available in Turkish and Greek).

Turkey: Ending the PKK Insurgency, Europe Report N°213, 20 September 2011 (also available in Turkish).

Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement, Europe Report N°219, 11 September 2012 (also available in Turkish).

Turkey's Kurdish Impasse: The View from Diyarbakır, Europe Report N°222, 30 November 2012 (also available in Turkish).

Blurring the Borders: Syrian Spillover Risks for Turkey, Europe Report N°225, 30 April 2013.

Crying "Wolf": Why Turkish Fears Need Not Block Kurdish Reform, Europe Report N°227, 7 October 2013 (also available in Turkish).

The Rising Costs of Turkey's Syrian Quagmire,
Europe Report N°230, 30 April 2014.

Turkey and the PKK: Saving the Peace
Process, Europe Report N°234, 6 November
2014 (also available in Turkish).

International Crisis Group

Headquarters

Avenue Louise 149
1050 Brussels, Belgium
Tel: +32 2 502 90 38
Fax: +32 2 502 50 38
brussels@crisisgroup.org

New York Office

newyork@crisisgroup.org

Washington Office

washington@crisisgroup.org

London Office

london@crisisgroup.org

Regional Offices and Field Representation

Crisis Group also operates out of over 25 locations in Africa, Asia, Europe, the Middle East and Latin America.

See www.crisisgroup.org for details